

RAKU GELENEĞİ VE ÇAĞDAŞ UYGULAMALARI

Billur TEKKÖK KARAÖZ¹

Özet

Japon geleneksel çay partilerinde kullanılmak üzere çoğunlukla elle şekillendirilen çay fincanı formunda üretilmiş raku tekniğinde kapların geleneksel yöntemle yapılan geçmişi, çağdaş raku örnekleri, raku tekniğini çağdaşa aktaran Serap Ünal ve Avanoslu ustalar bu makalenin içeriğini oluşturur. Makalede Raku ailesinin XV.Kuşak ustası Raku Kichizaemon'un üretimleri, Serap Ünal'ın raku uygulamaları, Avanos çömlek ustaları Tayfun Küçükcan ve Aydın Afacan'ın raku uygulamaları da araştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Raku seramik tekniği, Japonya'da raku tekniği, Raku Kichizaemon'un çağdaş raku uygulamaları, Serap Ünal çağdaş raku uygulamaları, Avanos'ta raku uygulamaları yapan ustalar; Tayfun Küçükcan, Aydın Afacan*

---

¹ Prof. Dr. Başkent Üniversitesi, Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Sanat Tarihi ve Müzecilik Ana Bilim Dalı, Müzecilik Yüksek Lisans Koordinatörü, tekkok@baskent.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-8943-0215>

Bu makale raku tekniğinin bir özeti olmaktan çok, bu geleneği başlatan aile ve Japon kültüründe önemli bir yeri olan çay seremonilerinden başlayıp bu çağa farklı aktarılan raku tekniğinin evrensel boyutunu irdelene amaçlıdır. Ailenin XV.Kuşağı olan Raku Kichizaemon'un çok yönlü tasarımları ve rakuyu çağdaşa nasıl taşıdığı da belgelenmiştir. Başkent Üniversitesi, Seramik Atölyesi'nde 2015'de gerçekleştirilen Raku Çalıştayı'nda çağdaş raku uygulamaları yapan Sayın Doç.Dr. Serap Ünal'ın raku çalışmaları ve Avanos'ta raku geleneğini çağdaşa aktaran yazarın seçtiği ustaların uygulamalarını paylaştıkları sözlü ve yazılı aktarımları makalenin oluşumunu sağlamıştır. Yazar tüm sanatçılara paylaşımları için şükranlarını sunar.

Raku Pottery Tradition and Contemporary Applications

Abstract

The content of this article include firstly the history of Japanese hand formed tea cups made with the traditional raku ceramic technique, the contemporary raku pots by Serap Ünal, and the achievements of Avanos potters that produce raku technique pots. The 15th Generation of the Raku family Raku Kichizaemon's raku productions, and contemporary applications of raku technique by Serap Ünal and Avanos potters; Tayfun Küçükcan, Aydın Afacan were also investigated.

Keywords: *Raku ceramic technique, raku technique in Japan, contemporary raku applications by Raku Kichizaemon, contemporary raku applications by Serap Ünal, raku applications by Avanos potters Tayfun Küçükcan, Aydın Afacan.*

“Bir gün mutlu olmak istiyorsan, çiçekle; bir hafta mutlu olmak istiyorsan bahçeyle; ömür boyu mutlu olmak istiyorsan toprakla uğraş...” (Çin atasözü)

1. Giriş

1. 1. Raku ve İlk Üretimleri

Geleneksel Japon tekniğinde özenle üretilmiş fincanlar ilk olarak 1574'de Japonya'da Toyotomi Hideyoshi'nin Jurakudai sarayının yapımında kiremit ustası olarak çalışmış olan Sen no Rikyū tarafından “*chojiro*” adı verilen teknikle elde şekillendirilerek yapılmıştır. Sen no Rikyū (1522-1591) Japon çay seremonisinin gelişmesinde büyük bir etkisi olmuş bir Japon çay ustasıdır, *chanoyu* olarak bilinen Japon çay festivalleri için kaplar üretmiştir. Aynı zamanda çay seremonisinin sadeliği, yönetimi ve paylaşımların dürüstlüğü gibi yönlerini vurgulayan ilk kişidir (Pitelka 2005; Richard 2013).

Ailenin üretimi Tanaka Chōjirō (1516-1592) ile başlar. Raku sözcüğü de Hideyoshi'nin aileye bu iş sonrası hediye ettiği mührün üzerinde yazılı olan daha sonra bu ailenin kaplarının üstüne bastıkları üretimleri ile özdeş 楽 (*raku*) sözcüğünden türemiştir. Raku bir seramik tekniği olarak bilinse de, başlangıçta sadece bu ailenin ürettiği kaplar için kullanılır (Chojiro, 1988; Riegger 2000; Çobanlı, 1995,13,17-19).

Chōjirō'nun çay üstadı Sen no Rikyū (1522–1591) ile tanışıp, onun himayesinde çay seremonisi kapları yapmaya başladığı süreçte üretmiş olduğu kase ve fincanlar tümüyle kırmızı veya siyah firnisli, üzerinde betim olmayan oldukça sade örneklerdir. Chōjirō'nun oğlu Jōkei de aynı tekniği sürdürmüştür ve Japon seramiğinde bir seramik üretim tekniğinin temeli oluşmuştur. Chōjirō tekniğinde yapılan çay kaplarına *ima-yaki* yani çağdaş seramikler denmiş ve yapımında kırmızı kil (*juraku*) kullanılmıştır.

18.Yüzyılda raku tekniğinde üretim yapan atölyelerin sayısının arttığı gözlenir. Japon seramiğinde raku tekniği aynı zamanda üretimin tarihsel gelişimini belgeler. Çömlekçi ve atölye sahibinin belgeleri olması açısından da önemlidir. Chōjirō'nun torunu Dōnyū ; Nonkō olarak da bilinir, (1574–1656) bu ailenin üretimlerine dayalı terminoloji Ohi olarak bilinir (Çobanlı, 1995,19). Ohi ailesi üretimleri 3. Raku'nun oğlu Dōnyū ile başlar, bu seramiklere *Ōhi-yaki* denir. IV. Raku ustası Ichinyu tarafından eğitilmiş Dōnyū ilk Ohi ustası Chozaemon adını almıştır. Ohi fırınında raku seramiğini çağrıştıran el ile şekillendirilmiş kalın cidarlı, yuvarlak ağızlı çay kaplarını çalı ateşiyle pişirme tekniği (*wakigama*) ile üretilmiştir. Ailenin ilk 6 kuşağı üretimlerini Maeda Klanı (前田氏 *Maeda-shi*) için yaparlar. 17. Kuşak (1834-1894) halka açık üretimler yapmaya başlar. Ulusal politikadaki değişiklikler nedeniyle Maeda Klanı'na yapılan üretim sonlanır. Aile dışardan Nara Rikichi adında bir çömlekçi ile çalışmaya başlar. Diğer çömlekçiler Hon'ami Kōetsu (1556–1637) ve Ogata Kenzan (1663–1743)'dır.

IX. Chozaemon ile tekrar hareketlenmeye başlayan üretim, torununun üretimleri ile devam eder. Bu dönemde sadece çay ritüeli için kaplar değil, masa servisleri ve duvar panoları üretimi de yapılır.²

Raku ailesinin “15. Kuşak ustası” Raku Kichizaemon bugün de aile geleneğini günümüze taşıyacak şekilde üretilere devam etmekte ve rakuyu çağdaş boyuta taşımaktadır. (Peterson 2011; Richard 2013; Hayashiya, 1997)

² <http://www.e-yakimono.net/guide/html/ohi-yaki.html>

Raku sözcüğünün anlamı “*eğlenme*,” “*huzur*,” “*rahatlık*” sözcükleri ile bütünlenmiştir. Nitekim bu teknikle yapılmış kişiye özel çay fincanları da Japon kültürünün bir parçası olarak huzurlu paylaşımların yaşandığı anları özetler. Japon çay ritüelini anlamak için Japon kültürünü anlamayı öneren Bozkurt Güvenç’in özetlediği gibi; “Batılı insan, varlığını düşüncesiyle kanıtlar. Oysa Japon insanı, varoluşunu bir ailenin üyesi olarak duyumsar ve yaşar. Batılı için bireyin düşüncesi, Japon içinse “biz”lik duygusu, bilişi önemlidir, varlık koşuludur. “Biz” duygusu aile birliğinden doğar, akrabalar, komşular, arasında gelişir, meslektaşlarla iş arkadaşları arasında sürdürülür.” (1992: 173).

1.2. Raku Tekniği ve Fırın

Raku tekniği yıllar içinde gelenekselliğini kaybetse de, genel olarak gözenekli hamurla şekillendirilen kapların düşük ısıda pişirilip, kaplara uygulanan sırların fırın sıcakken dışarı çıkarılıp yüzeyden sıyrılması ile elde edilen farklı yüzeylerde özgün kap formları yaratma sanatıdır. Kişiye özel üretilen raku çay fincanları yüzeyde oluşan renk tonları, farklı doku ve sırda renk farklılıkları ile her kabın özgün yüzeye sahip olmasını sağlar (Clarke 2011, 55). Batıda raku uygulamaları ve özellikle fırınlama ritüeli üzerine sayısız yayın olsa da, rakunun yüzeyinde elde edilmesi istenilen sonuç için farklı uygulamacıların deneyimlerinin derlendiği yayında (Von Dassow 2011) fırınlamada sayısız alternatiflerin olduğu görülür. Ama bunların en erken ve etkili olan örneği Avanos çömlekçilerinin de 2000’li yıllarda uyguladığı açık fırınlama yöntemidir. Varil içi fırınlama yöntemi şu an redaksiyonda alternatif fırınlama olarak kullanılsa da, rakunun geleneksel fırınlama yöntemi değildir. Açık fırınlama tekniği en erken dönemlerden beri seramiği düşük derecede fırınlamanın örneğidir. Antik çağlardan beri kullanılan bu teknikte kaplar yeterli ısıya erişince, yani ısıyı kendi bünyesinde barındırıp kırmızı hale gelince, yanıcı organik maddelerin içine konur, yüzeyine yapışan bu maddelerin hemen yanması sonucu bu işlem sonrası yüzeyde oluşan renk-doku farklılıkları her bir kabın farklı özellikte olmasını sağlar. Batıda fırınlamada yüksek ısıya dayanıklı kilden (stoneware) üretilmiş kaplar 900 °C ısıda fırınlanır. En son fırınlamada ısı 800 ila 1000 °C’a ulaşır. Bugün

Avanos'da da Batı tekniği fırınlama kullanılmaktadır. 1000 °C'ın üstünde fırınlama yapılmaktadır.

Geleneksel raku tekniğinde fırından çıkarılan kor halindeki kap soğumaya bırakılır. Aynı şekilde kap yanmakta olan bir malzeme (talaş, kağıt vb) üzerine de konulabilir. Bu teknik açık fırınlama tekniğinde kullanılan bir yöntemdir (Clarke, 2011,55).³ Amerikan seramik sanatçısı ve raku uygulayıcısı Soldner çıkan ürüne yorumunu; *2 raku ruhunda sürprizlerle tanışmak vardır, kaybetme korkusu olmadan bilinmeyene giden bir yolculuktur raku*” şeklinde özetler. (Soldner, 1973,4-6) Bu tekniğin *“beklentisiz, plansız, dönüşümünde doğaya güven, farklı bir çözüme odaklanmak, en önemlisi bireyin kendi sezgisiyle kumar oynadığını”* söylerken kilin gizemliliği, spiritüel doğasının doğru anlamının önemini vurgular.⁴ Düşük ısıda tuzlu fırınlama metodu diye bilinen teknikte yüzeye eklenen beyaz kuvarz tozundan oluşan sır maddesi de yüzeyde çatlamalara neden olur. Bu fırınlama tekniğinde beyaz sırın kullanılması konusunda batıda yetkin ustalardan biri Jim Chamberlain'dir Beyaz sır yüzeyde eriyip, redaksiyon variline yerleştirildiğinde yüzeyde çatlak etki yaratır. Chamberlain bilinenin aksine kabı varile koymak yerine sıkıştırılmış havayı üstüne sıkır, bu sayede yüzeydeki sır hızla soğur ve çatlak oluşturur. Bu sayede kendine özgü çatlaklar yaratır (Von Dassow, 2007, 11-12,fig.12).

---

³ Paul Soldner Amerikalı seramik sanatçısı rakuyu çağdaşa taşıyan örnekleri bu şekilde pişirir.

⁴ 2. “A Weekend Workshop with America’s National Treasure Ceramic Artist: Paul Soldner.” Manhattanville College. <http://www1.mville.edu/Studioart/soldner.htm>.

Resim1. Soldner raku çay kabı,
<https://www.pinterest.fr/pin/374572893985642813/>

Rakuyu ağdaş yorumlarla ve pişirme tekniği alternatifleri ile sunan yayımlar rakunun ağdaş uygulamalarına ışık tutmaktadır. (Von Dassow, 2011; Turner, 2007; Başkaya, 2008; Taylan, 1999; obanlı, 1995). Ülkemizde raku uygulaması ile ilgili tezler ve araştırmalar da raku uygulamalarını arttırmaktadır (Başkaya, 1997; zcan, 1997; Genç-Taçyıldız, 2012; Koçak, 2014).

2. Raku Kichizaemon ve Müzeler

Raku Kichizaemon Tokyo Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi'nde heykeltraşlık okuduğu dönemde çay seremonilerine pek sıcak bakmadığını ifade etse de, eğitimine Roma'da *Accademia di Belle Arti*'de heykel alanında devam ettiği sırada bu görüşü değişir. Batı sanatı ile tanışan Sanatçı, Rönesans duygu iletişimi ustalarından Michelangelo'dan çok etkilenir. Resim ve heykel sanatı eserlerinin izleyici ile yoğun temasını düşünür, izleyici üzerinde etkisi onu etkiler. (**Resim 2**)

Resim 2. Raku Ailesinin 15.Kuşağı Raku Kichizaemon (1949-) Kyoto Raku Müzesi Müdürü, Kurucusu ve raku kabı
<https://www.nippon.com/en/people/e00111/teaware-master-raku-kichizaemon-heir-to-a-radical-tradition.html>

Resim 3. Raku Kichizaemon üretimi raku kabı
<https://www.nippon.com/en/people/e00111/teaware-master-raku-kichizaemon-heir-to-a-radical-tradition.html>

Roma'da iken bireyin kendi ülkesinden uzak olduğunda Batılı görüş açısına sahip olduğunu, kendine ayıracak çok zamanı olduğunu söyleyen

Sanatçı, bu dönemde Japon kültürünün kendine has özelliklerinin farkındalığını da yaşar. Roma’da iken çay ustası Nojiri Michiko ile tanışır. Nojiri Michiko, Japon kültürüne çok uzak olan Avrupalılara çay seremonileri ile Zen Budizmde paylaşılan iç huzur ve bu geleneğin spiritüel uzantısıyla paylaşımı öğreten halen 81 yaşında olan önemli bir uzmandır. **(Resim 4)** Raku kapları ile paylaşılan çay bu ritüelin ana noktasıdır. Kabın kullanıcıya özel olması, kişinin kavrayacağı büyüklükte olması oldukça önemlidir. **(Resim 3)**

Resim 4. Nojiri Michiko, [Nojiri Michikoteethe.blogspot.com/2009/09/i-quarantanni-del-centro-urasenke-di.html](http://NojiriMichikoteethe.blogspot.com/2009/09/i-quarantanni-del-centro-urasenke-di.html)

Michiko’nun sunduğu bireysel paylaşım ve deneyimlerden çok etkilenen Kichizaemon’un çay seremonilerine ve rakuya bakış açısı değişir. İtalyanca olarak çay seremonisine katılan öğrencilerle seremoni hakkında deneyimlerini sorup geri dönüşler alır. İlk kez çavan (*chawan*) adı verilen çay fincanını elde tutmak ve kavramanın bireyde yarattığı duygu ile ilgilenen Sanatçı, bu eylemin kabın kullanıcı ile olan doğrudan temasını, kabın kullanıcıya aitliği konusunu düşünür. Ayrıca bireyin egosunu aşarak elinde kavradığı kap ile kalbini açması ve çay içerken grupta içselliğini paylaşımı onu çok etkiler. **(Resim 2)**

Kichizaemon'un kendi tasarladığı geleneksel Kyoto stili “ev-atölye”si eski İmparatorluk Sarayı'nın batısında yer alır. Atölyesi ve fırını evin hemen arka kısmındadır. Chōjirō'nun başlattığı uzun soluklu bu geleneğin Kichizaemon tarafından çağımıza aktarılması kayda değerdir. Sanatçı kendi evinde de bir çay evi tasarlamıştır. Ayrıca Moriyama'da Biwa gölü yanında 2007'de açılan Sagawa Sanat Müzesi'ni de tasarlayan Kichizaemon müzenin içinde de modern bir çay odası tasarlamıştır. **(Resim 6)** Mekânın bir odasında çavan kapları sergilenmektedir. Suyun yansımalarını mekânla bütünleştiren, merdivenle alt kata inilerek ulaşılan yer altındaki çay odasında yansıyan güneş ışığı ile ve suyun hareketlerinin izlenmesi, Kichizaemon'un bu odaya ulaşan kişiyi raku kaplarıyla çay ritüeline hazırlaması, mekânın bu anlamda özelleştirilmesi özgündür. **(Resim 7)** Mekânı tasarlarken odaklandığı “rastgelmek,” “birleşmek,” “doğal manzara,” “hafiflet” ideaları mekâna yansımıştır. Çay odası suyun üzerinde yüzer şekildedir. **(Resim 5)**

Resim 5. Sagawa Sanat Müzesi

https://www.takenaka.co.jp/takenaka_e/projects/museum_entertainment/a42500602007.html

Resim 6. Sagawa Sanat Múzesi, ay odası

https://www.takenaka.co.jp/takenaka_e/projects/museum_entertainment/a42500602007.html

Resim 7. Sagawa Sanat Múzesi, ay odasına giden koridor

https://www.takenaka.co.jp/takenaka_e/projects/museum_entertainment/a42500602007.html

Rakuyu moderne taşıyan Sanatçı'nın deneyimlerini paylaştığı kitapları raku üretim tekniği için belge niteliğindedir (Kichizaemon, 1994; Peterson, 2011).

Sagawa Müzesi'nde sergilediği ve *Deterrence V*, raku tekniğiyle ürettiği eserinde Sanatçı, evrenin tüm metallerinin deformasyonunu sergilerken nükleer kirlenmeyi de “*dönüşen ama yok edilemeyen*” şeklinde sunar. **(Resim 8)** Chōjirō'nun geleneksel el ile şekillendirilen siyah raku tekniğindeki kaplarından sonra Kichizaemon'un çağdaş *yakinuki* tekniğiyle yaptığı formları heykel tadında ve farklı renk geçişleriyle rakuyu çağdaş sanat eserine dönüştürür. Savaş sonrası soyutluğunu Sagawa Sanat Müzesi'nde en son sergide Wols'un soyut eskizlerine atıfla çalışan Sanatçı, kabın üzerinde çalıştığı karmaşık mavi glazürlü renk cümbüşünü “formun öne çıkmasına gerek olmayan ifade biçimi” olarak özetlemiştir. **(Resim 9) (Resim 10)**

Resim 8. *Deterrence V* Raku Kichizaemon (2017)

<https://www.japantimes.co.jp/culture/2017/09/19/arts/openings-outside-tokyo/raku-kichizaemon-x-1970s-generation-today/#.XWzVhd4zbs0>

Resim 9. Yakinuki stilinde beyaz kil, Kichizaemon and Wols Sergisi, Saganawa Müzesi (2018) <https://www.japantimes.co.jp/culture/2018/10/30/arts/kichizaemon-raku-reads-wols-lines/#.XWzdS94zbs0>

Resim 10. Wols (A.O.Wolfgang Schulze 1946-47, Moma, New York)

Bugün Kyoto Raku Müzesi, gelenekselliğin sergilendiği ve üretimin de devam ettiğini belgelemesi açısından önemli bir örnektir. 1978’de açılan müze 14. Kuşakta Kakunyû (1918~1980) ve rakuda emeği geçmiş ustaların işlerini belgeleyen bir merkez görevini üstlenir. 450 yıllık bir üretim sürecini belgeleyen müze koleksiyonu bölgesel veya ticareti yapılan seramiklerin mutlaka bir müzede sergilenmesi gerekliliğini de ortaya koyar. (**Resim 11**)

Resim 11. Kyoto Raku Müzesi fırınlama

<https://www.inspirock.com/japan/kyoto/raku-museum-a3100149077>

3. Türkiye’de Raku Uygulamaları ⁵

Serap Ünal Raku Çalışmaları:

Serap Ünal⁶, kendi uyguladığı raku tekniğini paylaşırken, demir içerikli kille çalıştığı hamurlarda kabın kalın kurşunlu sırla, bazen demir oksitli astarla kaplı olan yüzeyinin 850-900 derecede renk tonları yarattığını, açık kırmızıdan kahverengiye dönüştüğünü belirtir. Raku sırları 850-1040 derecelerde gelişen sırlardır. Ünal, düşük ısıda raku sırlarının bakır, yeşil tonlarda oluşurken indirgeyici redaksiyonlu ortamlarda metalik parlaklıkların oluştuğunu, (**Resim 12**)

⁵ Türkiye’de raku tekniğini uygulayan sanatçılar özellikle 90’lar sonu 2000’li yıllarda yoğunlaşır. Hacettepe Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Anadolu Üniversitesi’nin uygulamalı eğitimleri, Avanos’ta gerçekleştirmiş olduğu çalıştaylar bu tekniğin yaygınlaşmasını sağlamıştır.

⁶ Doç.Dr. Süleyman Demirel Üniversitesi, Seramik ve Cam Bölümü Başkanı.

Resim 12. Serap Ünal 20136, (Foto Serap Ünal).

siyah raku yüzeyin ise fırın ateşinin 1150-1200 dereceye çıkması ile sonuçlandığını, rengin ise kullanılan kil yapısına göre farklılıklar gösterdiğini ifade eder. Siyah rakuda fırından sıcak çıkarılan kabın ani soğumaya bırakılması, yüzeyde renk farklılıkları yaratmaktadır. (**Resim 13**)

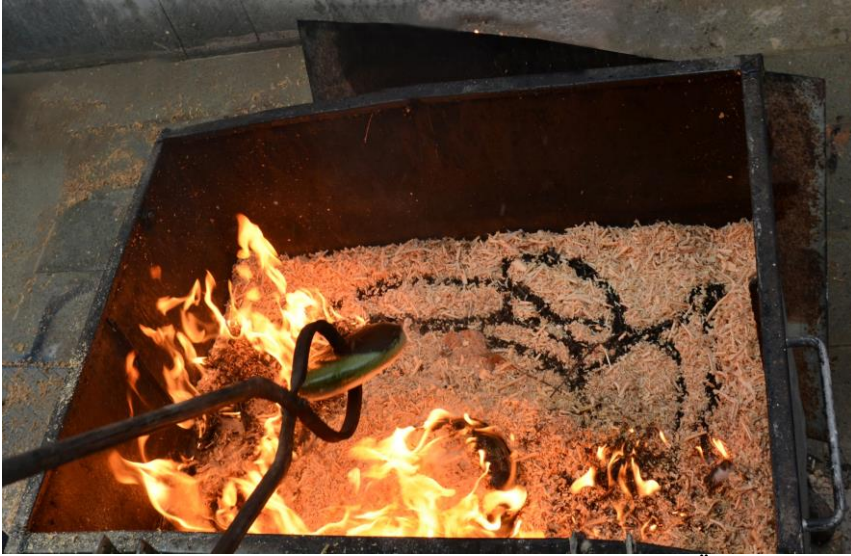

Resim 13. Serap Ünal 2014 (Foto Serap Ünal)

Ünal, sır pişiriminden sonraki aşamada, kabı fırından kor halinde maşalar yardımı ile hızla fırından çıkartıp, henüz fırın sıcaklığında iken oksijensiz bir ortama koyarak redaksiyonu gerçekleştirmektedir. (**Resim 14**)

Resim 14. Serap Ünal 2014, (Foto Serap Ünal).

Ünal, redaksiyon işlemi sırasında yanıcı madde olarak doğal malzemelerin (tahta talaşı, kuru yaprak, ot, saman gibi) bulunduğu metal varillere yerleştirdiği kapları, sonrasında suya atıp soğutmakta ve fırça yardımı ile seramik yüzeyleri temizlemektedir. (**Resim14, Resim 15**)

Resim 15. Doğal malzemelere konan seramikler, FotoSerap Ünal 2014.

Avanos'ta çağdaş raku uygulamaları son yıllarda artmıştır. Avanos rakuda hem doğulu geleneği hem de batılı geleneği sürdüren bir bölge olması açısından önemlidir. Avanos çömlekçiliği ve usta geleneği konusunda yayınlar ve tezler daha çok geleneksel çömlekçilik üstüne yoğunlaşır (Ünal, 1990; Hayırsever, 1997; Sertalp, 2005). Avanos ve Anadolu çömlekçiliği, el ile şekillendirme metodu ile ilk araştırmayı yapan ve yayınlayan Güngör Güner'dir.⁷Avanos'ta raku tekniğinin ilk uygulamaları Mürşit Cemal Özcan'ın Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Seramik Bölümü'nde yaptığı tez çalışması ile başlamıştır (Özcan, 1997). Uzakdoğu seramik üretim kültürünün önemli bir parçası olmasına rağmen Türkiye bu teknik ile biraz geç tanışır. Aydın Afacan 2000'li yılların başında Tayfun Küçükcan'ın Riton seramik atölyesinde Mürşit Cemal Özcan ile birlikte Avanos raku pişirimi ile tanışmıştır.

Tayfun Küçükcan ile birlikte raku uygulaması yapmaya başlayan

⁷ Prof. Dr., İTÜ, Güzel Sanatlar Bölümü, Anadolu'da Yaşamakta olan İlkel Çömlekçilik; <http://www.katpatuka.org> Güner'in araştırması 1972-1977 yıllarını kapsar. Şu an Prof.Dr. Sevim Çizer (DEU) ve ekibi tarafından yenilenmektedir.

Aydın Afacan kendi atölyesinde raku yüzeyinde metalik, çatlak sır etkili yüzeyleri deneme yöntemiyle yapar. Ayrıca yüzeyde bakır mat tekniğini de dener. Bu teknik yüzeyde metalik bir etki yaratan metalik raku sırrının mat versiyonudur, fakat daha geniş bir renk yelpazesine sahiptir.

Tayfun Küçükcan Avanos'ta 2000'li yıllardan beri raku tekniğini uygulayan, kendi çamuru ve sırrını hazırlayan ustalardan biridir. Çamurda pirofillit ($Al_2SiO_4(OH)_2$), Rus kili ve kaolen kullanmakta, sırda ise üleksit, nefelin, siyenit, feldspat ve kaolenden oluşan bir reçete hazırlamaktadır. Sırda metalik etki için bakır oksit katkısı yaptığını söyleyen Küçükcan sır pişirimlerini 1000-1020 dereceye kadar çıkardığını, işleri soğuk fırına koyup hızla pişirimi (yaklaşık 1-1,5 saat) gerçekleştirdiğini belirtmektedir.

Fırınlamayı varilden yapılmış gazlı bir fırında yapan Küçükcan, sırlar olgunlaştığında işleri maşa yardımıyla alıp, indirgen bir ortam yaratmak için, içinde talaş ve gazete kâğıdının olduğu bir başka varile aktarmaktadır. (**Resim 16-17**)

Resim 16. Küçükcan, 2000'li yıllar açık fırın (Foto Küçükcan)

Resim 17. Küçükcan varilde fırınlama, 2019 (Foto Küçükcan)

Resim 18. Küçükcan varilde fırınlama ve yerleştirme, 2019 (Foto Küçükcan)

Redüksiyon için eskiden yere kazdığı bir çukuru kullanan Küçükcan, **(Resim 18)** varilde fırınlamada sırsız yüzeylerin karardığını; bakır katkılı sırlarda bakır indirgendiği için metalik bir etkinin ortaya çıktığını **(Resim 21-22)**, indirgeme zayıf olursa, renklerin yeşile, turkuaza kaçtığını ifade etmektedir. **(Resim 19)** Form olarak genellikle kâse, şişe ve boru vazolar çalışan Küçükcan, yüksek genleşmeli çatlak sırlarda örtücülük için zirkon oksit de kullanmaktadır. **(Resim 19-20)**

Resim 19. Küçükcan 2019, (Foto Küçükcan)

Resim 20. Kuukcan 2019, (Foto Kuukcan)

Resim 21. Küçükcan 2019, (Foto Küçükcan)

Resim 22. Küçükcan 2019, (Foto Küçükcan)

Dünyada stüdyo seramiğinde kullanılan bir yöntem olmakla beraber raku Türkiye’de az kullanılan bir yöntemdir. Raku fırınıını gazlı pişirim yöntemi ile hazırlayan Afacan sırrın gelişimine göre 980 ile 1050 derece aralığında fırınlama yapmaktadır. Avanos’ta bu teknik ve fırınlama ile pişirimi Küçükcan gibi ilk yapan ustalardan biri olan Afacan, bu teknikle seri üretim yapabilmektedir.

Bakır mat tekniğinde fırından çıkan ürünün üstüne sıkılan alkolün etkisiyle yaratılan renk farkları Afacan’ın eskiden kullandığı bir yöntemdir. şu an metalik sırrın yanı sıra bakır mat tekniğiyle bakır oramı yüksek sır kullanmaktadır. Bu sırda kil, bakır oksit, kobalt karbonat, kobalt oksit, az miktarda bentonit bileşimi kullanmaktadır. Çatlak sır etkisini de geleneksel raku pişiriminde ve stüdyo seramiklerinde kullanmaktadır (Von Dassow 2007, 11-14). (**Resim 23**)

Resim 23. Afacan 2019, Avanos (Foto Afacan)

Afacan hazırladığı sır reçetelerinin termal genişlemeye dayanabilecek çamurlar üzerinde farklılıklar gösterdiğini belirtmektedir. Termal genişleme katsayısı yüksek ürünlerde; örneğin fırından 1000 derecede çıkartılan ürünlerde direk redüksiyon uygulamasını yaptığını, cidarı kalın ürünlerde dereceyi daha düşük kullandığını, ince cidarlı ürünlerde ise daha yüksek derecelere çıkabildiğini belirtmektedir.

Ürünün hızlı bir şekilde ısınıp soğumasının cidar kalınlığı ile bağlantılı olması bu süreçte pişirmede daha hassas olunması gerekliliğini getirir. Pişmenin izlenmesi sırasında Afacan sırn geliştiğine inandığı bir süreçte fırın işlemini sonlandırıp, redüksiyon dediğimiz indirgen (oksijensiz) atmosfere alma sürecini başlatmaktadır. Bu sürece, sırn efektlere bölünerek renk değişimini sağlaması nedeni ile “indirgen atmosfer” denmektedir. İndirgen atmosfer ortamında ürünler oksijene maruz kaldığında ani bir şekilde renk değiştirmekte ve bu renk değişimi Afacan’ın kontrolü altında yeniden

redükte edilerek renk skalası sabitlenmektedir. Zaman açısından bu süreç çok önemlidir; çünkü ürün gereğinden fazla oksijene maruz kaldığında üzerinde oluşan renk yelpazesi tamamı ile siyah ve kahverengi tonlara dönüşmektedir. Bunun nedeni ürünün gereğinden fazla oksijene maruz kalıp soğumasıdır. Diğer önemli bir konu ise, redüksiyondaki ürüne yeterince oksijen verilmediğinde ürünün tamamının bakır metalik bir renge dönüşmesidir. Bunun sebebi de, ürünün istenilen ısı derecesine düşmemesidir. Bu aşamada zamanlama hayati önem taşır.

Ürünler bu indirgen atmosfere maruz bırakıldığında ürünlerin renk geçiş ve değişimleri net bir şekilde gözlemlenebilmektedir. Renkleri sabitleyebilmek için ürünlerin oksijenle teması kesilmekte ve redükte edilmektedir. Yapılan işlemde metalik mor, kırmızı, yeşil, mavi, metal tonunda renkler elde edilir. Bu yöntemle metal tonunda olan gümüşten altına kadar bakır ve bronz kadar bütün renk skalası sağlanabilmektedir. Afacan bu renk zenginliğinin ateşin gücü ile sağlandığını da belirtmektedir. **(Resim 24)**

Resim 24. Afacan 2019, Avanos (Foto Afacan)

Redüksiyondan alınan ürünlerin renk farklılıklarını bir daha tutturabilme imkânı olmadığından fırınlama öncesi tüm değişkenler hesaplanmaktadır. Ancak üretilen benzer ürün bile minimal düzeydeki bir değişkenden dolayı etkilenecek değişime sebep olmaktadır. Redüksiyon yaparken genellikle çam talaşı kullanan Afacan, talaşın kalınlığı veya inceliğinin yanma hızını değiştirmesi nedeniyle redüksiyon sonuçlarını da değiştirebildiğini ifade etmektedir. Kâğıt talaşını çam talaşı kullanmaya tercih eden Afacan, çok ince yaprak dilimleri halinde rendelenmiş talaşı daha çok kullandığını, bunun haricinde zaman zaman da gazete kâğıtları (renkli baskı) da kullandığını ifade etmektedir. (Fisher 2007,38-39) (**Resim 25**)

Resim 25. Afacan 2019, Avanos (Foto Afacan)

4. Sonuç

Japon çay ritüellerinde kullanılmak üzere üretilen raku tekniğinde çay kaplarından bugün sanat eserine dönüşen raku uygulamaları, ülkemiz seramik bölümlerinde hızla artan tez çalışmalarıyla yeni boyuta taşınmıştır. Usta geleneği sürdüren Avanos çömlekçiliği de uygulamaları ile rakunun çağdaş dekoratif esere dönüşmesi sağlanmıştır. Küçükcan ve Afacan'ın ürettiği eserler dekoratif ve sanatsal amaçlıdır ve Avanos'ta seramik geleneğinin çağdaşa aktarılmasının belgesidir. Her iki ustanın işleri Gural Müze'de sergilenmektedir.⁸ Önceki yıllarda geleneksel formlarda raku denemeleri yapmış olan Afacan, Avanos çömlekçiliğinin geleneksel formlarının günlük kullanıma yönelik olması nedeniyle rakuda kullanılan sırların yüksek derecedeki oksit özelliğinin sağlığa uygun olmaması nedeniyle dekoratif üretimler yaptığını ifade etmektedir.

Ayrıca deneyimlerini üniversitelerden aldıkları davetle çalıştaylar düzenleyerek paylaşmaktadırlar. Afacan atölyesinde yaptığı deneysel pişirimlerle katılımcılara raku konusunda bilgi ve pratik deneyimler aktarmaktadır. Rakunun kelime anlamlarından biri olan "serbest" kavramı her iki ustanın da hayat algısı ve yaşam biçiminine uyduğu için rakuyu severek, heyecanla üretime ve geliştirmeye devam etmektedirler.

Kaynakça

- Başkaya, M. H. (1997). Muğla Bacalarının Çağdaş Seramik Yorumunda Raku Dokuları, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, Seramik Cam Anasana Dalı, SBE, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi).
- Başkaya, M. H. (2008). Tasarımcıya ve Sanatçıya Esin veren Malzeme ve Nesnelere, Seramik Federasyonu Dergisi, Temmuz, No.26.

---

⁸ Afacan ve Küçükcan'ın ürünleri Avanos'ta Argos El Sanatları Mağazası, Güray Müze'de, Simya Çömlek Atölyesi'nde satılmaktadır. Özel koleksiyoncular da ustaların düzenlediği raku pişirim etkinliklerine katılarak ürün üretmekte ve satın almaktadırlar; ayrıca Bakınız: <http://www.arkofcrafts.com/tr/tayfun-kucukcan/>

- Chojiro: 400 Years Memorial Exhibition of Raku (Kyoto Raku Museum 1988).
- Clarke, B. (2011). Low Temperature Salt/Saggar Firing, Von Dassow, S. (ed.) (2011). Barrel. Pit and Saggar Firing, Collection of Articles from Ceramics Monthly, Westerville, Ohio: American Ceramics Society, 56-59.
- Çobanlı, Z. (1995). Raku Anadolu'da Sanat, Anadolu Üniversitesi Yayını,N.4, Eskişehir, 13-30.
- Fisher, J. E. (2007). Where There's Smoke Testing Raku Combustible, Turner, A.(ed.) (2007)'de, 35-39.
- Genç, S.-Taçyıldız, E. (2012). Farklı Bünyeler Üzerinde Raku Sırlarının Araştırılması Sanat ve Tasarım Dergisi Sayı 3, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları No. 2952, Güzel Sanatlar Enstitüsü Yayınları No. 6, 41-49.
- https://std.anadolu.edu.tr/sites/std.anadolu.edu.tr/files/dergiler/SAYI3_1.pdf
- Güvenç, B. (1992). Japon kültürü (nihon bunka), (4.Baskı). Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Hayashiya, S. (1997). Raku: A Dynasty of Japanese Ceramists, Japan Foundation.
- Hayırsever, B. (1997). Avanos Çömlekçiliği, Dokuz Eylül Üniversitesi, SBE (Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi).
- Kichiazemon, R. (1994). 樂吉左衛門作品集 (Yukichi Sakaimon Collection), Kyoto: Raku Bijutsukan.
- Koçak, Ş. (2014). Sırsız Raku Araştırma ve Uygulamaları, DEU, Seramik ve Cam Tasarımı Anasanat Dalı, SBE, (Yayımlanmamış Sanatta Yeterlik tezi).
- Özcan, Murşit C. (1997). Geleneksel Raku Tekniği ve Artistik Seramik Formlarda Uygulanması, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, SBE, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi).
- Peterson, B. (2011). History of Raku. Erişim: http://pottery.about.com/od/firingthekiln/ss/raku_firing.htm
- Pitelka, M. (2005). Handmade Culture: Raku Potters, Patrons, and Tea Practitioners In Japan, University of Hawaii Press.
- Riegger, Hal (2000). Raku Then and Now, Ceramics Monthly, Vol.48, N.7.

Sertalp, E. (2005). Avanos Seramik ve Çömlek Atölyelerinde Çıraklık Eğitimi Yoluyla Meslek Edinmiş Elemanların Durumu Üzerine bir Araştırma, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi).

Soldner, P. E. (1973). Raku as I Know It, CR, No. 22 (July/August 1973), 4-6.

Soner G., Taçyıldız, E. (2012). Farklı Bünyeler Üzerinde Raku Sırlarının Araştırılması Sanat ve Tasarım Dergisi Sayı 3, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları No. 2952, Güzel Sanatlar Enstitüsü Yayınları, No. 6, 41-49.
https://std.anadolu.edu.tr/sites/std.anadolu.edu.tr/files/dergiler/SAYI3_1.pdf

Sophie, R. (2013). The aesthetics of tea: the highly acclaimed potters of the Raku dynasty have been crafting tea bowls in Kyoto for around 450 years. The current head of the family, Raku Kichizaemon XV, is as wise to contemporary art as he is to the tradition he preserves, Apollo: 177.607 (Mar. 2013): 140vd.

Taylan, F. (1999). Raku ve İslî Fırın'da çağdaş işler. İstanbul: Milliyet Sanat, Sayı:469 (1 Aralık 1999); Sanatçı'nın Adnan Franko Sanat Galerisi, Eylül30-Ekim 30, 1999 Sergisi ve Alaçatı Çağdaş Seramik Müzesi, İzmir, Kasım 1999 eserleri üzerine.

Turner, A. (2007) (ed.). Raku, Pit & Barrel: Firing Techniques, American Ceramic Society. Series: Ceramic Arts Handbook Series. Westerville, Ohio: American Ceramics Society. 2007. eBook

Ünal, S. (1990). Kınık ve Avanos Çömlekçiliği, Sanat Tarihi Araştırma Dergisi, İstanbul. s. 62-70.

Von Dassow, S. (2007) Dazzling Crackles, in Turner, A. 2007(ed.), 11-14.

Von Dassow, S. (ed.) (2011). Barrel. Pit and Saggar Firing, Collection of Articles from Ceramics Monthly, Westerville, Ohio: American Ceramics Society. eBook

Görseller:

1. Soldner raku çay kabı,

<https://www.pinterest.fr/pin/374572893985642813/>

2. Raku Ailesinin 15.Kuşağı Raku Kichizaemon (1949-) Kyoto Raku Müzesi Müdürü, Kurucusu ve raku kabı

<https://www.nippon.com/en/people/e00111/teaware-master-raku-kichizaemon-heir-to-a-radical-tradition.html>

3. Raku Kichizaemon üretimi raku kabı

<https://www.nippon.com/en/people/e00111/teaware-master-raku-kichizaemon-heir-to-a-radical-tradition.html>

4. Nojiri Michiko, Nojiri Michikoteethe.blogspot.com/2009/09/i-quarantanni-del-centro-urasenke-di.html

5. Sagawa Sanat Müzesi,

https://www.takenaka.co.jp/takenaka_e/projects/museum_entertainment/a42500602007.html

6.Sagawa Sanat Müzesi, çay odası

https://www.takenaka.co.jp/takenaka_e/projects/museum_entertainment/a42500602007.html

7. Sagawa Sanat Müzesi, çay odasına giden koridor

https://www.takenaka.co.jp/takenaka_e/projects/museum_entertainment/a42500602007.html

8. *Deterrence V* Raku Kichizaemon (2017)

<https://www.japantimes.co.jp/culture/2017/09/19/arts/openings-outside-tokyo/raku-kichizaemon-x-1970s-generation-today/#.XWzVhd4zbs0>

9. Yakinuki stilinde beyaz kil, Kichizaemon and Wols Sergisi, Saganawa Müzesi (2018)

<https://www.japantimes.co.jp/culture/2018/10/30/arts/kichizaemon-raku-reads-wols-lines/#.XWzdS94zbs0>

10. Wols (A.O.Wolfgang Schulze 1946-47, Moma,New York)

11. Kyoto Raku Müzesi fırınlama (

<https://www.inspirock.com/japan/kyoto/raku-museum-a3100149077>)

12. Serap Ünal 2013, (Foto Serap Ünal).

13. Serap Ünal 2014, (Foto Serap Ünal).

14. Serap Ünal 2014, (Foto Serap Ünal).

15. Doğal malzemelere konan seramikler, (Foto Serap Ünal,2014).

16. Küçükcan, 2000li yıllar açık fırın, (Foto Küçükcan).

17. Küçükcan varilde fırınlama, 2019 (Foto Küçükcan).

18. Küçükcan varilde fırınlama ve yerleştirme, 2019 (Foto Küçükcan).

19. Küçükcan 2019, (Foto Küçükcan).

20. Küçükcan 2019, (Foto Küçükcan).

21. Küçükcan 2019, (Foto Küçükcan).

22. Küçükcan 2019, (Foto Küçükcan)

23. Afacan 2019, Avanos (Foto Afacan).

24.Afacan 2019, Avanos (Foto Afacan).

25. Afacan 2019, Avanos (Foto Afacan).